

HÁROM MUNKA EGY EVANGÉLIKUS SZELLEMI MŰHELYBŐL

Az Evangélikus Országos Könyvtár (EOK) mintegy százhuszezer kötetes, jelentős részében muzeális állományával a magyar művelődéstörténet igen értékes tárgyi emlékeit őrzi. Egy könyvtári gyűjtemény rangját azonban nemcsak megőrzött és egyre gyarapodó állománya jelzi, hiszen mindez még csak halott anyag lenne, ha az ott működők szellemi és tudományos munkája nem lehelne életet a könyvtár falai közé. Az Evangélikus Országos Könyvtár nem ilyen szunnyadó intézmény, hanem az elmúlt években az intézmény által indított kiadványsorozat láttán jóleső érzéssel nyugtázhatjuk, hogy a könyvtár jól sáfárkodik értékes anyagi és szellemi örökségével. Nemcsak könyvtári szolgálatot lát el (ez sem lenne kevés), de szellemi műhelyként is létezik. Az elmúlt öt-hat év felpezsdülő szellemi életében úttörő része volt a könyvtár halk szavú, nagy tudású és jó szervező vezetőjének, Mányoki Jánosnak, aki előtte nyolc és fél eszendeig az evangélikus egyház történeti-kulturális folyóiratának szerkesztője volt (*Credo. Evangélikus Műhely*). Tulajdonképpen ő a szellemi atyja mindannak a tudományos és publikációs munkának, mely az elmúlt években teljesedett ki. Különösen öröm ezt látni a reformáció születésének ötszázadik évfordulóján, pont annál az egyháznál, amely Luther Márton személyén keresztül a nyugati keresztyénség és kultúra olyan megújulását hozta el, melynek élő hatása mai napig nyomon követhető európai, így magyar kultúránkon is.

Az Evangélikus Országos Könyvtár első évkönyvével még 2012-ben jelentkezett, mely rögtön értékes és színvonalas tanulmányokat mutatott be. Az évkönyv címe, melyet a későbbiekben is megtartott: BIVIO. A választott név a latin *bivium* szóra utal, mely útelágazást, kereszteződést jelent (nem egészen világos, hogy miért nem a latin szót, hanem annak olasz alakját használja az évkönyv). A kissé rejtélyes cím, melynek kifejtését a későbbiekben sem kísérlik meg a szerkesztők, többféle magyarázatra ad lehetőséget. Jőmagam leginkább arra az értelmezésre hajlok, hogy a reformáció elágazása igazi válaszút elé állította és állítja a keresztyén gyökerű európai kultúrát. Viszont az elágazások nem feltétlenül véglegesek, és a szétvált válaszutak idővel ismét összefuthatnak. Vajon nem ezt a reményt tartalmazza a 21. század, hogy a reformáció teremtette kulturális gazdagság és sokszínűség, mely megtermékenyítőleg hatott az egész keresztyén kultúrára, hozzájárulhat a jövőben is a különböző keresztyén utak és szemléletek egymás iránti nyíltabb és jobb megértéséhez?

Az említett első évkönyvben (2012) még természetszerűleg az egyházi témák dominálnak, így az evangélikus egyház és a hozzá kapcsolódó szellemi és tárgyi kultúra, leginkább 19–20. századi témák összefüggésében van jelen. De az

evangélikus vonatkozások mellett rögtön feltűnnek a tágabb keresztyén ökumené kulturális összefüggéseit feszegető tanulmányok, így szó esik az evangélikus-katolikus kapcsolatokról és a keleti egyháznak az ikonokról szóló teológiai felfogásáról is.

Az Evangélikus Országos Könyvtár második évkönyvében (2014) úgy tűnik, hogy az EOK agilis igazgatójának, Mányoki Jánosnak ez alkalommal is sikerült egy színvonalas írógárdát összetoboroznia. E kötetben is, érthető módon fontos helyet foglalnak el a vallási-egyházi vonatkozású írások, de egyre nagyobb számban jelennek meg irodalomtörténeti, művészettörténeti, néprajzi, szociológiai és művelődéstörténeti tárgyú tanulmányok is.

Az előző kötetben Cahit Sıtkı Tarancınak, a 20. század első fele egyik legjelentősebb török lírikusának mindössze tizenkét versfordítása jelent meg Hárs Ernő költői tolmácsolásában. A 2014-es kötetben viszont már két elmélyült tanulmány tűnik fel, mely az iszlám kultúra világába kalauzolja el az olvasót. Szántó Iván tanulmánya segít eloszlatni az alakos ábrázolás muszlim megítélésével kapcsolatos félreértéseket. Szól a képtilalom jellegéről, kiterjedéséről, a képekhez való viszony történeti és terület szerinti változásairól, illetve a képeknek a nem vallási szférában betöltött szerepéről.

Eördögh Balázs a régi török irodalom sajátos műfajáról, a velájetnáméről ír. A műfaj az anatóliai szeldzsuk és az oszmán törökség körében virágzott, s némileg megfelel a középkori Európa legendáriumainak. Középpontjában egy-egy jelentős szúfi szent áll. Vallástörténeti szempontból a velájetnámék azért is jelentősek, mert a sámánizmus hagyománya és a többi világvallás – buddhizmus, keresztyénség – hatása is megfigyelhető bennük, a gyakran felszínes iszlamizálás mellett.

Végül az evangélikus szellemi műhely harmadik kötete egy költőantológia, amely *Három török költő* címen jelent meg 2016-ban. Bár a török kultúra iránti érdeklődés napjainkban jócskán erősödött, egyfelől a tévésorozatok egzotikus múltat feltáró gyakran hamis képe, másfelől a kortárs próza (Orhan Pamuk Nobel-díja) uralják a képet. A közelmúlt, ebben az esetben a 20. század első felének-közepének török lírája, maradandó értékű teljesítményeivel alaposan háttérbe szorult. Így mindenképpen a felfedezés erejével hat a Magyarországon szinte teljesen ismeretlen három legnagyobb 20. századi török lírikus költészetének bemutatása. Az ízléses kivitelű kis kötet Yahya Kemal Beyatlı (1884–1958), Cahit Sıtkı Tarancı (1910–1956) és Orhan Veli Kanık (1914–1950) legjobb verseit közli, Bede Anna és – kisebb részben – Hárs Ernő és Mányoki János avatott, formahűségre törekvő műfordításában. Az európaiktól sokszor eltérő vallási és kulturális közeg megértésében Mányoki János alapos tanulmánya és kommentárjai segítenek eligazodni.

A *Bivio*-sorozat eddig megjelent kötetei két szempontból is fölkeltik a figyelmet: egyrészt megmutatják, hogy egy nagyon kicsi szellemi műhely – személyi,

baráti kapcsolatok ügyes felhasználásával is – milyen értékes munkát végezhet, másrészt a tematikus gazdagság és az elfogulatlan megközelítés szándéka teszi rokonszenvéssé a vállalkozást. Az evangélikusság a hazai művelődéstörténetben kiemelkedően fontos szerepet játszott, mára azonban történeti okokból erősen kisebbségi helyzetbe került. Ilyen háttérrel az is érthető volna, ha egy magyar lutheránus sorozat meglegedne saját dicső múltjának bemutatásával, és nem fordítaná tekintetét a vallás és kultúra tágabb, felekezeten túlnyúló világa felé. Ezért tehetnék fel sokan a sztereotípiaként bennünk élő kérdést: a kisebbségi létnek (azaz itt a vallási kisebbségi létnek) szükségszerű velejárója-e bizonyos provincializmus? Az eddigi kötetek egyértelműen csattanós, negatív választ adnak a bennünk motoszkáló kérdésre.

Az ilyen helyi, egyházi könyvtárak köré szerveződő kisebb tudományos műhelyek rendkívül fontosak, mert jelzik, hogy a nagy országos műhelyek mellett ezek is képesek hathatósan hozzájárulni a magyar tudományos élet gazdagításához. Mindezt igen szerény anyagi lehetőségek mellett végzik kitaratóan, nagy odaadással, mintegy megmutatva és láthatóvá téve a legfontosabb reformatori alapelveket.

(Mányoki János – Pintér Gábor szerkesztők: BIVIO 2012. Tanulmányok az Evangélikus Országos Könyvtár műhelyéből. Budapest: Evangélikus Országos Könyvtár, é. n., 251 o.; Mányoki János – Pintér Gábor szerkesztők: BIVIO 2014. Tanulmányok az Evangélikus Országos Könyvtár műhelyéből. Budapest: Evangélikus Országos Könyvtár, é. n. 273 o.; Három török költő. Yahya Kemal Beyatlı, Cahit Sıtkı Tarancı és Orhan Veli Kanık versei. Ford.: Bede Anna, Hárs Ernő. Vál., utószó: Mányoki János. Budapest: Evangélikus Országos Könyvtár, 2016, 191 o.)

Vásáry István

az MTA levelező tagja, professor emeritus